

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS
Revija za človekove pravice
Slovenian journal of human rights
ISSN 1408-9653

Skromna izbira Evropske Slovenije
Peter Jambrek

Article information:

To cite this document:

Jambrek, P. (2013). Skromna izbira Evropske Slovenije, Dignitas, št. 57/58, str. 6-11.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/57/58-2>

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**
FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**
EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**
FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Skromna izbira Evropske Slovenije

Peter Jambrek

V četrtek, 9. maja letos, na »dan Evrope«,¹ so uredniki in avtorji slovenski javnosti predstavili knjigo z naslovom »Evropska Slovenija«, ki sta jo izdala Inštitut Karantanija ter Inštitut Nove revije – Zavod za humanistiko.² Knjiga obsega 424 strani in poleg uvodne besede štirih urednikov (Matej Avbelj, Gašper Dovžan, Jernej Letnar Černič in Miha Movrin) ter uvodnega programskega besedila, ki so ga podpisali vsi avtorji zbornika, vsebuje še devetnajst avtorskih razprav. Oba uvodna teksta sta objavljena tudi v angleščini, knjigo pa zaključujejo kratke predstavitve avtorjev, stvarno kazalo in izbrana bibliografija.

Oba uvodna prispevka imata skupni naslov »Evropska Slovenija – kakšno Slovenijo hočemo«, skupni avtorski programski tekst pa ima naslov »Evropska Slovenija: prispevki za nov nacionalni program«. Kritično sporočilo avtorjev zbornika že v Predgovoru omenja svoje spoštovanje do ustanovnega intelektualnega izročila slovenske države, kot ga idejno pooseblja 57. številka Nove revije. Ta uvodni poudarek precej olajša komentar historiata tega in drugih slovenskih programskih besedil, ker ga omeji na čas od leta 1987 naprej – do letošnje predstavitve.

Miselni krog Nove revije je ob svoji ustanovitvi na svoj način

¹ Svet Evrope je 5. maja 1949 ustanovilo 10 zahodnoevropskih držav, dan svoje ustanovitve pa od leta 1964 dalje ta panevropska organizacija praznuje kot »dan Evrope«. Slovenija je postala polnopravna članica Sveta Evrope pred dvajsetimi leti – 14. maja 1993.

² »Dan Evrope« je tudi praznik Evropske unije. Za enega od njenih simbolov ga je sprejel Svet Evropske unije na vrhu v Milanu leta 1986 v spomin na deklaracijo francoskega zunanjega ministra Roberta Schumana, predstavljeno 9. maja 1950, v kateri je objavil svoje zamisli o organizaciji nadnacionalnega gospodarskega sodelovanja v Evropi. Slovenija je od 1. maja 2004 članica EU, na katero je prenesla del svoje suverenosti ter se hkrati vključila v njeno delovanje in postopke sprejemanja odločitev.

Zamisel o »dnevu Evrope« si je torej Evropska unija izposodila pri Svetu Evrope. Sicer pa bi lahko rekli, da sta simbolni sporočili obeh »dnevov Evrope« po vsebini in izvoru različni – in komplementarni: Svet Evrope je bil ustanovljen kot telo, ki naj se zavzema predvsem za človekove pravice, parlamentarno demokracijo in vladavino prava, medtem ko je bil cilj Schumanovega govora postaviti temelje skupnemu upravljanju francoske in nemške premogovniške in jeklarske industrije.

nadaljeval izročila kritičnih kulturnih revij, svojih predhodnic, ki jih je v drugi polovici prejšnjega stoletja ukinjal tedanji režim, zlasti Mladinske revije, Revije 57 in Perspektiv. Približno isti krog slovenskih intelektualcev, zbranih okoli Nove revije, je od osemdesetih let dalje objavljala kritična sporočila, ki so aktualizirala in obnavljala tudi Prispevke za slovenski nacionalni program, objavljene februarja 1987. Njihovo prvo državotvorno konkretizacijo pomenijo Teze in Gradivo za slovensko Ustavo – torej Pisateljska ustava, objavljena aprila 1988.

Mesec dni pred aprilskimi volitvami leta 1990 je izšel zbornik »Samostojna Slovenija«, ki ga je izdala Nova revija. V njem je bila na uvodnem mestu objavljena Demosova predvolilna »Deklaracija o slovenski samoodločbi« skupaj z avtorskim spremnim besedilom z naslovom »Realizem izjave o slovenski samoodločbi«. Po treh letih, leta 1993, je Nova revija objavila zbornik z naslovom »Slovinci in prihodnost« z dvema uvodnima programskima besediloma »O položaju Slovencev po osamosvojitvi«.

Šest let kasneje, leta 1999, je izšel zbornik »Sproščena Slovenija – obračun za prihodnost«. Zaključuje ga programsko besedilo v dveh delih – »Odprta vprašanja« ter »Programske točke«, ki so ga podpisali Grafenauer, Bučar, Jambrek, Jančar, Pučnik in Šeligo.³ V prilogi istega zbornika z naslovom »Pravočasna opozorila« so zbrane kritične in programske izjave istega intelektualnega kroga, podpisane in objavljene v letih 1994–1999.

Vse pozornosti vredni so v istem času objavljeni in za predstavitev knjige »Evropska Slovenija« zanimivi zborniki »Slovenija v novi Evropi« Mohorjeve družbe iz leta 1996, zbornik Slovenskega panevropskega gibanja z naslovom »Slovenija in evropski izzivi« iz istega leta ter leta 1997 v knjižni obliki objavljeni prispevki 32. študijskih dni Draga 97 »Med Slovenijo in Evropo«. Zadnja v tem nizu

³ Programsko izjavo tega zbornika zaključuje naslednje besedilo: »Naposled si je treba priznati: da je današnja slovenska država na dobri poti, da postane podobno parazitska, kot so bile vse dosedanje, ki so nam v interesu tujcev vladale stoletja; da je aktualno vprašanje, ali ta država ni postala orodje v službi maloštevilnih krogov politično in finančno privilegiranih ljudi brez vesti in vizije; in da kontinuiteta in restavracija starega režima v novi preobledi ni združljiva z evropskim pojmovanjem pristne demokracije, z dejavno pravno državo in s spoštovanjem človekovih pravic. Iz vseh teh razlogov se zavzemamo: za novo oblikovanje ljudskega soglasja o dokončnem prelomu s sedanjo krizo institucij in organov slovenske države in države kot celote in za novo osredotočenje politične volje na podlagi takega soglasja, pri katerem naj sodelujejo vsi ljudje, ki so decembra leta 1990 na plebiscitu glasovali za suvereno in neodvisno slovensko državo in si pri tem želeli – tako kot je sporočila že Majniška deklaracija meseca maja leta 1989 –, da naj bo nova slovenska država utemeljena na družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmoglostmi državljanov Slovenije. Uredniki zbornika Sproščena Slovenija – obračun za prihodnost: Niko Grafenauer, France Bučar, Peter Jambrek, Drago Jančar, Jože Pučnik, Rudi Šeligo.«

je avgusta leta 2004 objavljena knjiga »Slovenci v lastni državi enakih možnosti – Novi prispevki za slovenski nacionalni program«, ki sta jo skupaj založila Nova revija in Zbor za republiko.

Po naslovu letošnjega maja predstavljene knjige bi utegnili sklepati, da so si njeni uredniki in avtorji zadali nekoliko bolj zahtevno nalogo – niso se odločili le za pisanje »novih prispevkov za slovenski nacionalni program« kot Zbor za republiko leta 2004, ampak za »prispevke za nov nacionalni program«. V tem smislu so se odločili za novo in samostojno podjetje tako v primerjavi s 57. številko Nove revije iz leta 1987 kot tudi s programskimi prispevki Zbora za republiko iz leta 2004. Po tako – za začetek – pospravljeni delovni mizi je lažje opozoriti na nekaj razlik in podobnosti med omenjenimi dokumenti.

Ali so bili pravkar naštetih skupinski avtorski podvigi le zborniki »prispevkov«? Niti ne. 57. številka Nove revije sicer ne vsebuje skupnega programskega besedila, vendar je bila Pisateljska ustava njeno naravno državotvorno nadaljevanje z daljnosežnimi učinki. Zbornik o »Samostojni Sloveniji« je že v uvodu objavil »Deklaracijo o slovenski samoodločbi«, katere ključni sestavni del je bila že konec istega leta uspešno udejanjena zaveza slovenskega plebiscita. Knjiga o »Sproščeni Sloveniji« pa je v sklepnem delu izstavila »Obračun za prihodnost«, ki so ga natančno opredelile »Programske točke« kot odgovor na tedaj »Odprta vprašanja«. Obračun je bil torej narejen že leta 1999 in je ostal nepoplačan vse do današnjega dne.

Na uvodnem mestu programa za »Slovence v lastni državi enakih možnosti«, ki je bil objavljen po jesenskih parlamentarnih volitvah leta 2004, lahko preberemo besedilo o »Zamisli in splošnih načelih«. To besedilo je junija istega leta najprej napovedalo razvoj Zbora za republiko v »zmagovito koalicijo državotvornih in demokratičnih strank«. Na koncu je izrazilo upanje, da naj Zbor »ne ... bi bil forum posameznikov, ki bi želeli ohranjati pridobitve iz preteklosti ali pripravljati prednosti za posamezno politično opcijo, ampak odprta politična struktura za odprto družbo«. Prva napoved se je uresničila – stranke Zbora za republiko so zmagale na volitvah, sklepno upanje pa se je kmalu in dodobra sfižilo.

Reči hočem, da so omenjena programska besedila, objavljena od leta 1987 do leta 2004, nastajala v bližini javnega, civilnodružbenega in političnega dogajanja svojega časa. Nanj so imela veliko vidnega in včasih celo odločilnega vpliva – seveda ne glede na to,

da so bila ta bližnja razmerja včasih, na primer leta 1987, nevarna, včasih, kot na primer po letu 2004, pa jalova.

Zdi se, da je sedanje skupinsko avtorsko programsko delo v tem pogledu bolj avtonomno, da ga spodbuja predvsem intelektualni, tudi strokovni in raziskovalno spodbujeni razmislek. Zdi se, da njegova etična razsežnost svobodneje lebdi v slovenskem prostoru in času. Na akademsko naravo pa opozarja uredniška disciplina, izčrpnost obravnavanih področij slovenskega nacionalnega sistema, tehnologija avtorskega oblikovanja teksta, odprtost in hipotetičnost razlage ter zlasti to, na kar je opozorila napovedna prva številka Nove revije davnega leta 1980: na načelno in izrecno razločevanje med znanstveno-strokovnimi in ideološkimi spopadi.⁴

In kaj je še skupnega vsem »starim« in temu »mlademu« programskemu besedilu? Najprej njihova zavezanost pristno evropski kakovosti pluralnega in odprtega, vendar notranje uravnotežene in sodelovalnega miselnega in javnega prostora: Prispevkov 57. številke Nove revije se kot celote ne da označiti za leve, srednje ali desne – modernemu kristjanu pripisujejo intelektualni dvom, ki naj bi bil bogotvoren in svetotvoren, poudarjajo atemporalnost socialne politike industrijsko razvitih držav in distribucijsko pravičnost, nacionalizem soočajo z liberalizmom, arhaičnost s civilnostjo, avantgardno sovraštvo s spravo in tako naprej. Program Zbora za republiko pa je za svoji sprejel Hribarjevo misel »Nasprotujemo geslu – tisti, ki niso z nami, so proti nam. Prav je: tisti, ki niso proti nam, so z nami« ter Peterletovo misel: »Ne ustavljamo ne desnice ne levice, ustaviti želimo tiste, ki ustavljajo Slovenijo.«

Glavno kakovost zbornika o »Evropski Sloveniji« torej vidim v njegovi očitni zavezanosti odprti in sproščeni Sloveniji ter korelativnim vrednotam svobodne, ustvarjalne, podjetne in dostojanstvene osebnosti. Prav v tem pogledu se kaže kontinuiteta med vsebino avtorskih prispevkov zbornika o »Evropski Sloveniji« ter bistvom vrednotno in interesno pluralnega slovenskega pomla-

⁴ »Nova revija bo revija novih kriterijev. Revija novih razločkov in razločevanj ... Pogoj za vsa ta prizadevanja je seveda svobodnejši pretok kulturnopolitičnih, idejnih in estetskih pogledov. To predpostavlja načelno in izrecno razločevanje med znanstveno-strokovnimi in ideološkimi spopadi ... Ob tem kaže poudariti, da podpisnikom ne gre za ustanavljanje novega »skupinskega subjekta«, ki naj bi tekmoval z institucionalnimi kulturnopolitičnimi dejavniki na Slovenskem, pač pa za čim bolj izrazito in samobitno kulturno delovanje, ki bo ustrezalo interesom pišočin ...« Tako so podpisniki junija 1980 utemeljili potrebo in koncept nove (sic!) revije, katere številka 1, letnik I, leto 1982/83 je izšla pod nazivom Nova revija šele dobri dve leti kasneje. Tudi Matej Avbelj je v uvodni predstavitvi knjige »Evropska Slovenija« trideset let kasneje povedal, malo za šalo, malo zares, da njeni avtorji »ne nameravajo ustanoviti nove politične stranke«.

dnega gibanja – gibanja v civilnodružbenem, duhovnem in še posebej intelektualnem pomenu.

Novi reviji in še posebej njeni 57. številki »se je zgodila zgodovina«. Njen krog pisateljev, filozofov in pravnikov je čutil in razumel evropski tok, v katerem se je znašla Slovenija, in ga v precejšnji meri tudi programsko usmerjal. Po padcu berlinskega zidu in dvigu železne zaves med vzhodom in zahodom Evrope je imel zasluge za odpravo tedaj samoumevnih totalitarnih miselnih in upravnopolitičnih vzorcev ter za uvedbo danes samoumevnih kulturnih in ustavnopravnih načel slovenske suverene, demokratične in pravne države. To izročilo je ista generacija kritičnih intelektualcev javno in dejavno ohranjala še vsaj naslednjih petnajst let.

Tudi generaciji, ki je napisala knjigo »Evropska Slovenija«, se je zgodila zgodovina. Kontinuitete nedemokratskega režima vse od leta 1990 dalje ni zlomila nobena etablišana politika – v opoziciji ali na oblasti –, temveč evropska, tudi globalna konkurenca. Za Slovenijo pomeni več kot dvajset let tranzicijske »zgodbe o uspehu« dve desetletji izgubljenega časa. Vendar današnja generacija intelektualcev 30. in 40. let ni več pred zaprtimi vrati, na napačni strani berlinskega zidu ali železne zaves.

Nasprotno, na pogorišču in smetišču institucionalne in ideološke zapuščine slovenskega komunizma je ostala sama med na stežaj odprtimi vrati. Ni torej res, da je vse razpadlo in propadlo. Slovenija in njeno ljudstvo razpolagata z dejavnimi institucijami suverene, socialne, pravne in demokratične države. Trdno sta integrirana v evropsko zvezo držav, ki spoštujejo enake moralne vrednote, pravna načela in ekonomska pravila.

Današnji slovenski kritični intelektualci mlajše in srednje generacije se lahko vrnejo na položaje svobodnega duhovnega snovanja in ustvarjanja, ki si jih je želel krog Nove revije pred tridesetimi leti. Živijo namreč v času, ki je drugače zgoščen. Značilno evropski sistem vrednot in institucij je nastavljen, ne pa še vzpostavljen. Zdi se, da knjiga o »Evropski Sloveniji« pravzaprav ni prispevek k novemu nacionalnemu programu, ampak intelektualno zahteven uvod v večstransko in večplastno raziskavo slovenstva.

Marjan Rožanc je za javno tribuno Društva slovenskih pisateljev, ki je bila v Cankarjevem domu v sredo in četrtek, 9. in 10. januarja leta 1985, prispeval, kot je povedal sam, »pesimistično varianto pogleda na naš srednjeevropski brezup«. Zakaj bi ne bil Rožančev

pogled zanimiva iztočnica tudi za današnje raziskavo slovenstva, na primer: »Zdaj, ko vsa zemeljska in nebeška znamenja kažejo, da bomo najbrž res morali umreti, nam preostane samo še skromna izbira: lepa smrt ... [M]oč naše partije pa počiva na volji ljudstva – na volji nekoliko utrujenega, srednjeevropsko lenobnega in le-targičnega ljudstva, ki ga ne opredeljuje nič drugega kot kultura, in to srednjeevropska kultura, in ki si dejansko – ne da bi se tega čisto natančno zavedalo – ne želi nič drugega kot zvestobo same-mu sebi in smrt, lepo in častno smrt, v kateri bo z ljudstvom vred preminula tudi partija.«⁵ Danes pač toliko partij, kolikor jih je.

⁵ M. Rožanc, »Umreti lepo«, v Slovenski narod in slovenska kultura, Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev, 1985, str. 78–87.
